

Zavarovana območja narave v času podnebnih sprememb

Aleš Zdešar je geolog, naravovarstvenik, predavatelj in fotograf. Na Javnem zavodu Triglavski narodni park je zaposlen kot vodja Oddelka za prostor. Je pobudnik in gonilna sila vzpostavljanja mehanizma nosilnih zmogljivosti v Triglavskem narodnem parku. Širi znanje in misli o varovanju narave, neživi naravi, kulturni dediščini in fotografiji. Z njim smo se pogovarjali o vplivu podnebnih sprememb na zavarovana območja in usklajevanju interesov turizma, varstva narave in lokalnih skupnosti.

Kako se posledice podnebnih sprememb kažejo v zavarovanih območjih? Ali strategije upravljanja območja te posledice resno naslavljajo?

V Alpah se vplivi podnebnih sprememb kažejo trikrat hitreje kot v svetovnem povprečju. Pri nas se to odraža predvsem z dolžino zime, višino snežne odeje ter z nenadnimi ekstremnimi vremenskimi pojavi, kot so snegolom, žledolom, vetrolomi, močni nalivi in neurja, poplave, ki jih je v zadnjih petnajst letih neobičajno veliko.

Zakon o Triglavskem narodnem parku podnebnih sprememb posebej ne naslavlja. Je pa v pripravi nov načrt upravljanja parka, saj se začenja novo desetletno obdobje; ta bo vseboval sklop o podnebnih spremembah. V samo pripravo smo vključili tudi klimatologinjo dr. Lučko Kajfež Bogataj, da nam pomaga razumeti in pripraviti konkretne ukrepe za tako relativno "majhno" območje Triglavskega narodnega parka, saj se hitro ujamemo v globalne vplive in se ne osredotočimo dovolj na lokalno raven. Ker priprava še ni zaključena, težko rečem, kakšen bo končen rezultat. Zagotovo bodo pripravljene neke nastavke ukrepov za različna področja – od obiskovanja, kmetijstva, infrastrukture ... Zavedanje o podnebnih spremembah želimo okrepiti tudi že na ravni formalnega izobraževanja in redno sodelujemo s šolami v okviru Skupnosti šol Biosfernega območja Julijske Alpe. S predavanji, članki, risankami, videoposnetki, skratka na najrazličnejše načine želimo otrokom predati znanje, zavedanje in razumevanje podnebnih sprememb.

Kako lahko uskladimo interese turizma, varstva narave in lokalnih skupnosti in zagotovimo trajnostno upravljanje zavarovanih območij?

Težko je. Ne vem, če ima kdo kakšno čarobno paličico. To je stalna naloga, ki jo moraš ves čas

SAMO 1 PLANET
CARE4CLIMATE

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE,
PODNEBJE IN ENERGIJO

CIPRA
ŽIVETI
V ALPAH

usklajevati. Če zdaj pogledam nekoliko širšo sliko našega parka, ki je trenutno močno obremenjen s turizmom, moramo že zdaj začeti z določenimi omejitvami. In to zato, da lahko na področju varstva narave zagotovimo tisto, kar od nas zahteva zakon, evropski predpisi oz. pričakovanja lokalnih skupnosti. Če pogledam druga zavarovana območja – recimo v naši bližini, na Balkanu ali v vzhodni Evropi – si tam marsikje želijo več turizma. Tak razvoj bi lokalnemu prebivalstvu lahko olajšal preživetje. V takih primerih lahko zavarovano območje prinese nekaj dobrega za ljudi, hkrati pa se narava še vedno ohranja.

Zato je res treba na konkretni ravni iskati načine, kako vse skupaj uravnotežiti. Ampak to je izjemno težko, saj se zdi, da je področje turizma eno najslabše reguliranih. Pogosto se ga prepušča nekemu neurejenemu razvoju. V določenih državah Srednje Evrope turizem že predstavlja pomemben delež BDP, kar pomeni, da ustvarja velik del prihodkov držav. In vsi vemo, kako težko je na to vplivati. Zato je to eden največjih izzivov, s katerimi se v zadnjih letih na našem območju resno ukvarjamo oziroma spopadamo.

Lokalne skupnosti in splošna javnost so v pripravo strategij oz. načrtov vključeni. Trenutno, kot sem že prej omenil, poteka priprava načrta upravljanja, kjer imamo po zakonu obvezne javne forume. Na teh forumih ima javnost možnost izraziti svoje mnenje. Poleg tega so predvidena tudi srečanja po lokalnih skupnostih, kjer se ponovno zbirajo mnenja lokalnega prebivalstva. Treba pa se je zavedati, da so ta mnenja zelo različna. Trenutno je veliko ljudi, ki imajo od turizma precej koristi, zato si ne želijo sprememb ali drugačne smeri razvoja. Mi kot upravljavci parka moramo najti ravnotežje – med naravovarstvenim vidikom in pričakovanji prebivalstva.

Večina nas sicer vidi kot naravovarstveno institucijo, vendar nismo samo to. Smo tudi upravljavci, kar pomeni, da moramo skrbeti tudi za tisti del ljudi, ki živijo znotraj parka in si želijo določenega razvoja. Tudi zakon nam nalaga, da moramo skrbeti za razvoj družbe na tem območju. Če želimo, da ljudje tukaj ostanejo, jim moramo omogočiti pogoje za življenje. Trenutno je turizem ena glavnih gospodarskih dejavnosti, ki to omogoča. In prav zato je tukaj ogromno izzivov.

Ali trenutna zakonodaja in prostorski načrti omogočajo učinkovito zaščito zavarovanih območij? Če ne, kje vidite potrebne spremembe?

Če se navežem še na prejšnje vprašanje, je veliko težje potem izpeljati pričakovanja lokalnih skupnosti in tudi splošne javnosti do konca. Imamo ogromno regulacije, zakonodaje, ki nam včasih onemogoča logične ali smiselne korake, ki bi bili potrebni. Če želiš spremeniti zakonodajo, to pomeni poseg v politiko – in tam so potem čisto drugi interesi. Včasih se zdi, da so pričakovanja javnosti do institucij, kot smo mi, prevelika. Ljudje pričakujejo, da bomo bolj odločni, da bomo imeli več vpliva na načrtovanje in razvoj območja. Ampak dejstvo je, da tega včasih preprosto ne moremo narediti.

Jaz mislim, da je ena ključnih stvari zelo dobro definirati našo upravljavsko vlogo. Trenutno smo sicer upravljavci na papirju, a v praksi zelo težko upravljamo s tujo lastnino. Po mojem bi bilo nujno, da se jasno določi, na katerih področjih imamo kot upravljavci zavarovanega območja dejansko odločilno pristojnost.

To je povezano tudi s tem, koliko smo vključeni v druge resorje, npr. pri upravljanju prometa ali turizma. To so področja, ki bi jih bilo treba jasneje urediti. Potrebovali bomo nekoga, ki bo na prostor gledal bolj celostno. Ne pravim, da zdajšnja struktura tega ni sposobna, ampak verjetno bi bilo treba nadgraditi sistem, morda reorganizirati ali okrepite kadrovske zasedbe.

Manjka nam tudi regijska zakonodaja, ki bi omogočila, da bi območje urejali širše – ne samo po posameznih občinah. Potrebujemo skupen pristop k razvoju, upravljanju in varovanju prostora. Poleg že prej omenjene smiselne regulacije turističnega razvoja. Zdi se mi, da nimamo jasnih meril, ki bi določala, koliko turizma neki prostor sploh prenese. Naš cilj bi moral biti uravnotežen razvoj različnih gospodarskih dejavnosti, ne samo turizma, ampak tudi kmetijstva, lokalnega gospodarstva in drugih panog.

Ali poznamo primere dobrih praks iz tujine, kjer so uspešno uskladili ohranjanje narave in razvoj turizma?

Težko je navesti konkretne primere. Vem, da imajo povsod tam, kjer je pritisk velik, ljudje resne

SAMO 1 PLANET
CARE4CLIMATE

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE,
PODNEBJE IN ENERGIJO

CIPRA
ŽIVETI
V ALPAH

težave z usklajevanjem interesov. Težko je najti rešitve, ki bi bile sprejemljive za vse strani. Poznam primere iz Avstrije, kjer smo se od njih učili oziroma poskušali učiti, kako se na določenih gorskih cestah lotiti regulacije motoristov. Na prvi pogled se zdi, da to dobro deluje, potem pa vidiš, da tudi tam stvari niso tako enostavne. Recimo v Nemčiji, v pokrajini Hessen, v območju Taunusa, so zaprli ceste za motoriste štirikrat na leto ob vikendih. Posledica so bili protesti z barikadami. V Dolomitih so prav tako poskusili nekatere ceste zapirati za motorni promet za nekaj dni v letu, a so lokalne skupnosti te ukrepe hitro opustile – čeprav obstajajo določeni dnevi, ko je promet dovoljen le kolesarjem. Tudi v ZDA, kjer imajo nacionalne parke z nadzorovanimi vstopnimi točkami, ne gre vse po načrtih. Čakalne dobe za vstop v park so lahko tudi po štiri ure, kampiranje je urejeno z rezervacijskimi sistemi ali celo loterijo – prijaviš se, potem pa izžrebajo, kdo dobi prostor. Letošnji zanimiv primer prihaja z Japonske, kjer so na gori Fuji uvedli omejitev 4.000 obiskovalcev na dan.

Vsi si sicer na nek način prizadevajo za omejevanje, ampak ni univerzalnega recepta. Vsako območje ima svoje značilnosti, na katere se je treba prilagajati. Mi smo se, denimo, lani pobratili z Narodnim parkom Berchtesgaden v Nemčiji. Imajo zelo podobne težave kot mi. Z njimi se povezujemo, oni se učijo od nas in mi od njih – kako regulirati kolesarje, kako upravljati z naravnimi vrednotami, z jezeri ipd. Vsaka država, vsaka družba ima svoja pričakovanja. Tudi zakonodaja je od države do države zelo različna. Poleg tega mi izhajamo iz drugačne zgodovinske izkušnje, iz časov socializma, ko je bila večina zemljišč v državni lasti. Po osamosvojitvi je ta lastnina postala zasebna. Danes imamo težave, ker je veliko zavarovanih območij v zasebni lasti, kar varovanje močno otežuje. To je bistvena razlika.

Kakšne vrste turizma si želite razvijati v zavarovanih območjih?

Za park je to zelo pomembno, videti in vedeti, kakšen tip obiskovalcev prihaja. Mi smo gorski park in zdi se mi, da imamo še vedno večino takih gostov, kot si jih dolgoročno tudi želimo. To so planinci, pohodniki, ljudje, ki prihajajo zaradi narave in do okolja gojijo spoštovanje.

Ne gre za turizem tipa »à la carte«, kot ga poznamo iz Turčije, resortov in podobnega. Pri nas gre za drugačen pristop, bolj oseben in naravi prijazen. To se mi zdi naša prednost. Naši obiskovalci so v veliki meri taki, ki jih lahko nagovorimo, ki razumejo, da so nekatera območja znotraj parka občutljiva in zato vanje ni dovoljeno vstopati. Seveda obstajajo izjeme, vedno se najdejo posamezniki, ki teh pravil ne želijo spoštovati, a v splošnem lahko rečemo, da imamo obiskovalce, na katere smo lahko ponosni.

Del turizma predstavlja tudi množični obisk, ko pridejo skupine z avtobusi, na primer iz Azije, in samo na hitro obišejo Bohinjsko jezero, naredijo nekaj fotografij in gredo naprej. Takšnega turizma si ne želimo. Želimo si goste, ki ostanejo dlje časa, teden dni ali več in ki s tem prispevajo k razvoju lokalnega okolja. Tako imajo tudi lokalni prebivalci kaj od tega turizma: zaslužek, možnosti za delo in življenje v kraju, ki ga imajo radi. Ti obiskovalci potem tudi razumejo, zakaj je pomembno, da obala Bohinjskega jezera ostane nepozidana. Razumejo, da je to prednost in ne ovira. Ravno takšni gostje omogočajo razvoj kulinarike, ohranjanje kmetijstva in vsega, kar je s tem povezano – nastane nek sklenjen, trajnosten krog. Zato mislim, da imamo, če bomo znali stvari usmerjati v pravo smer, še vedno lepo prihodnost.

Katere konkretne ukrepe bi bilo treba sprejeti v prihodnje, da bi zavarovana območja ostala ekološko stabilna in hkrati omogočala kakovostno bivanje ter trajnostni turizem?

Ko smo pripravljali prvi načrt upravljanja, smo si želeli kratek, jedrnat dokument – nekaj ključnih ciljev. A na koncu je nastalo kar 250 strani dolgo gradivo. Območje parka je pač zelo kompleksno: tukaj ljudje živijo, imamo gozdarstvo, kmetijstvo, ribištvo, promet, turizem, različne vrste obiskovalcev, športne objekte, planinske koče, smučišča ... Vse to je treba obravnavati in hkrati usklajevati.

Ključno je učinkovito upravljanje – da območje ostane naravno stabilno, obenem pa omogoča kakovostno življenje in obiskovanje. Ni enostavnih rešitev. Ukrepi, kot je zaščita najbolj občutljivih območij, so dober začetek, npr. vzpostavljanje mirnih območij. A procesi so dolgi in zapleteni, vključujejo številne deležnike: turne smučarje, padalce, gornike...

SAMO 1 PLANET
CARE4CLIMATE

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE,
PODNEBJE IN ENERGIJO

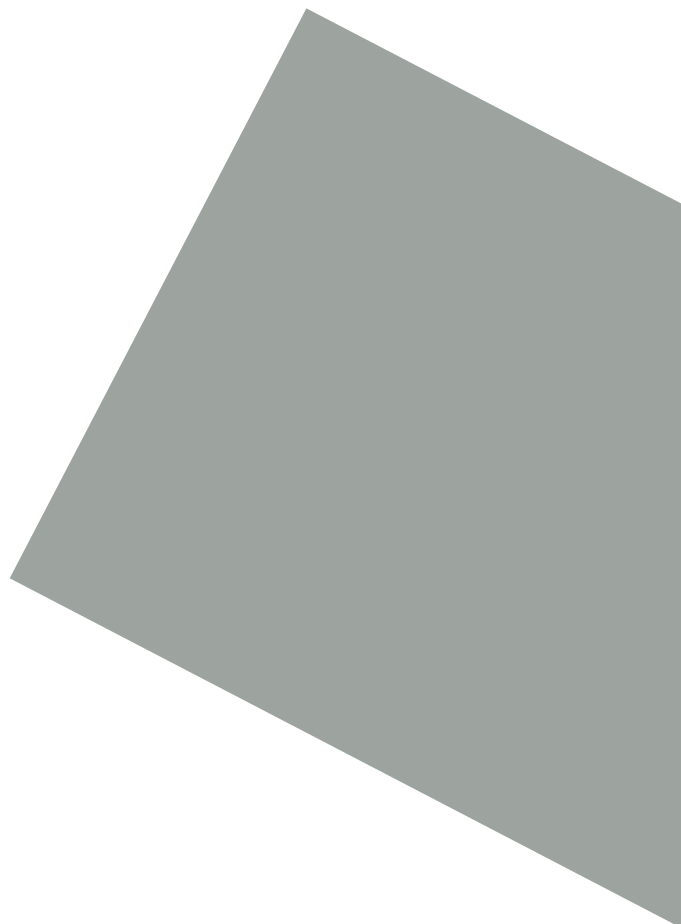
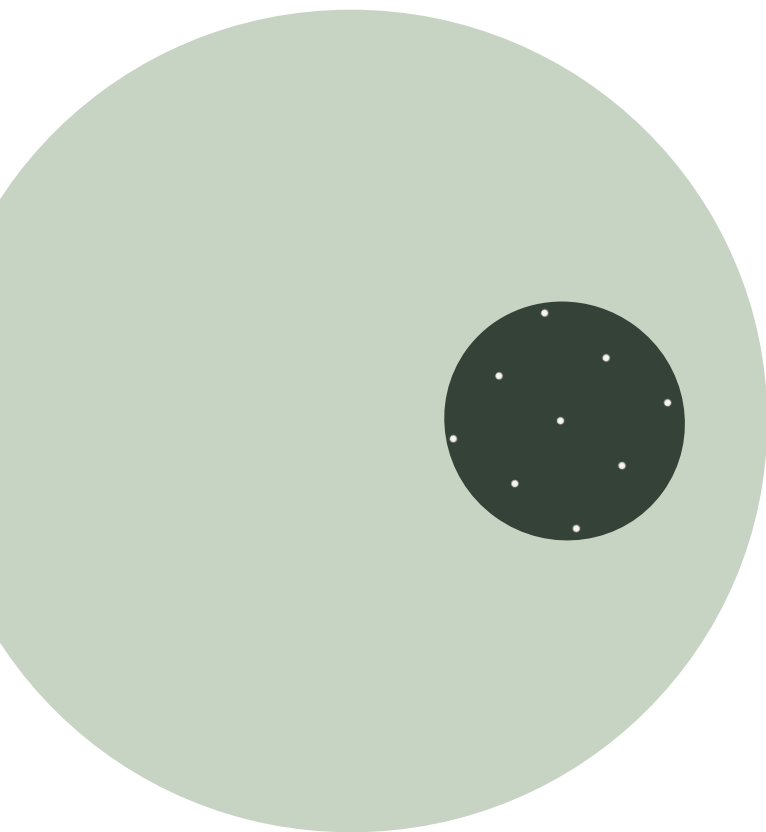

CIPRA
ŽIVETI
V ALPAH

Pogosto si želimo hitrih rezultatov, a stvari se razvijajo počasi. Strategij imamo veliko – za Bohinj, Bohinjsko jezero, planine ... Vendar jih zaradi pomanjkanja kadrov in sredstev težko izvajamo v praksi. Potrebovali bi močnejše upravljanje in večjo usklajenost med institucijami, predvsem pa boljšo medresorsko povezanost – npr. med Ministrstvom za turizem in Ministrstvom za naravne vire in prostor.

Primeri dobre prakse obstajajo, postopni premiki se dogajajo – recimo prometni režim v dolini Vrat. A ljudje pogosto pričakujejo spremembe čez noč. Treba je razumeti, da gre za dolgoročen proces. Strategije je treba ne le zapisati, ampak jih tudi dejansko izvajati in prilagajati glede na hitro spreminjajoče se razmere.

Če se primerjamo z Avstrijo, kjer imajo stoletja izkušenj na področju turizma, smo mi šele na začetku. Delamo po najboljših močeh in v smeri, za katero verjamemo, da je prava – čas pa bo pokazal, ali smo imeli prav.

SAMO 1 PLANET
CARE4CLIMATE

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE,
PODNEBJE IN ENERGIJO

CIPRA
ŽIVETI
V ALPAH